

Starobní důchody přiznáváné před dosažením důchodového věku

Vilém Kahoun

Článek se zabývá problematikou tzv. předčasných starobních důchodů z pohledu největšího nositele pojištění v ČR, České správy sociálního zabezpečení. Stručně informuje o právní úpravě těchto důchodů od roku 1988 do roku 2012. V článku je dokumentován vývoj předčasných starobních důchodů na základě statistických údajů České správy sociálního zabezpečení vedených o těchto důchodech od roku 1996. Údaje jsou prezentovány formou tabulek nebo grafů, které obsahují přehled vyplácených a přiznávaných předčasných starobních důchodů od roku 1996 do roku 2011 včetně jejich výše, finančních nákladů na jejich výplatu, srovnání s ostatními starobními důchody atd. Lze konstatovat, že odchod do předčasného starobního důchodu je běžně využívanou možností řešení důchodových nároků občany. K 31. 12. 2011 vyplácela Česká správa sociálního zabezpečení půl milionu těchto důchodů, které tvoří již jednu pětinu všech starobních důchodů. Občané volí výplatu důchodu před dosažením důchodového věku i přesto, že výše předčasných důchodů je nižší, než by byl „řádný starobní důchod“. Z příložených statistických údajů také vyplývá, že v některých letech dochází k razantnímu navýšení žádostí o přiznání předčasných starobních důchodů, což představuje nejen reakci na ekonomickou situaci, ale především na legislativní úpravu v důchodové oblasti.

Úvod

Již bezmála čtvrt století využívají občané možnost odejít do starobního důchodu před dosažením důchodového věku. Vžil se pojem „předčasný starobní důchod“, i když tuto terminologii současná legislativa, tj. zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů (dále také zákon č. 155/1995 Sb. nebo zdp), nezná. Toto označení se zřejmě začalo používat již v souvislosti se zákonem č. 39/1994 Sb., o předčasném poskytování starobního důchodu a o změně zákonů na úseku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů (dále také zákon č. 39/1994 Sb.) a v tomto článku jej budeme též používat.

Účelem tohoto článku je zejména zmapovat vývoj předčasných starobních důchodů z pohledu České správy sociálního zabezpečení, orgánu, který je příslušný k rozhodování o nárocích na dávky důchodového pojištění a k realizaci jejich výplat.

Zavedení starobních důchodů před dosažením důchodového věku

Podmínkou nároku na starobní důchod je obecně splnění dvou zákonem daných předpokladů, a to dosažení určitého věku a získání potřebné doby pojištění. Toto obecné pravidlo bylo a stále je prolomeno odlišnými podmínkami pro určité skupiny osob, které odpracovaly potřebný počet roků v preferované pracovní kategorii. Odhlédneme-li od nároků těchto specifických skupin osob, potom dřívější odchod do důchodu pro ostatní občany byl umožněn až v roce 1988 v souvislosti s přijetím nařízení vlády ČSSR č. 118/1988 Sb., o mimořádném poskytování starobního důchodu, ve znění pozdějších předpisů (dále také nařízení vlády č. 118/1988 Sb.). Systémové řešení, tedy zahrnutí možnosti přiznat důchod před dosažením důchodového věku do zákona o důchodovém pojištění, bylo realizováno až od roku 1996.

„Věk, do kterého je člověk schopen pracovat, je individuální záležitostí. Je proto věcí osobního rozhodnutí občana, kdy

ukončí svou výdělečnou činnost. Navrhovaný zákon proto umožňuje jak dřívější, tak odložený odchod do starobního důchodu. Do starobního důchodu bude možné odejít před dosažením důchodového věku buďto o 2 roky dříve, a to za předpokladu alespoň půlročního nepřetržitého vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání (v tom-to případě se výše důchodu přechodně sníží o jedno procento výpočtového základu za každých 90 započatých kalendářních dní dřívějšího odchodu do důchodu), anebo o 3 roky dříve bez dalších podmínek (v tomto případě se výše důchodu trvale sníží o 0,6 % výpočtového základu za každých započatých 90 kalendářních dnů dřívějšího odchodu do důchodu). Při odloženém odchodu do důchodu po dosažení věkové hranice se bude naopak důchod zvyšovat, a to o 1 % výpočtového základu za každých 90 dní odloženého odchodu do důchodu; doba odložení odchodu do důchodu přitom není nijak limitována.“ (Důvodová zpráva k zákonu č. 155/1995 Sb.)

Je tedy zřejmé, že při stanovení sazby procentního snížení, příp. zvýšení za předčasný nebo pozdější odchod do důchodu se vychází z pojistněmatematických modelů. Celkový objem prostředků, které občan z důchodového systému obdrží, se rozkládá do více, příp. méně let.

Vývoj legislativy upravující starobní důchody přiznáváné před dosažením důchodového věku

Přehled právní úpravy starobních důchodů poskytovaných před dosažením důchodového věku nezahrnuje právní úpravu důchodů se sníženou věkovou hranicí z důvodu výkonu specifických činností, tzv. hornické důchody.

První právní úprava, která umožňovala odejít do starobního důchodu před dosažením zákonného důchodového věku (dále též předčasný starobní důchod) byla přijata v roce 1988 - nařízením vlády č. 118/1988 Sb. Podmínkou pro přiznání starobního důchodu nejdříve 2 roky před dosažením

důchodového věku, který v té době činil 60 let u mužů a 53 až 57 let pro ženy podle počtu vychovaných dětí, byla minimální doba zaměstnání 25 roků a výpověď ze strany zaměstnavatele na základě přesně stanovených důvodů podle zákoníku práce (rušení nebo přemístění zaměstnavatele, nadbytečnost zaměstnance). K době do dosažení důchodového věku se přihlíželo jako k době zaměstnání.

V roce 1994 nabyl účinnosti zákon č. 39/1994 Sb., který umožňoval odchod do důchodu opět dva roky před dosažením důchodového věku, a byla vyžadována celková doba zaměstnání 25 roků. Podmínkou byla nově minimální doba 180 dnů vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání u úřadu práce po skončení zaměstnání.

Výše důchodu se již snižovala o 1 % průměrného měsíčního výdělku (dále též odpočet) za každých i započatých 90 kalendářních dnů z doby ode dne, od něhož se přiznával důchod, do dosažení potřebného věku. Po dosažení důchodového věku bylo možné důchod přepočítat (bez odpočtu).

Komplexně byla problematika předčasných starobních důchodů upravena v souvislosti s novou legislativou pro oblast důchodového pojištění od 1. 1. 1996, a to zákonem č. 155/1995 Sb.

Byly zavedeny dva typy předčasných starobních důchodů:

- **Starobní důchod přiznáváný podle § 30 zdp** v podstatě kopíroval podmínky a způsob stanovení výše důchodu upravené předchozím zák. č. 39/1994 Sb. (vedení 180 dnů v evidenci úřadu práce, odpočet 1 % výpočtového základu) včetně toho, že po dosažení důchodového věku bylo možné důchod přepočítat.
- **Starobní důchod přiznáváný podle § 31 zdp** nevyžadoval podmínku vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání a bylo jej možné přiznat 3 roky před dosažením důchodového věku. Odpočet činil 0,6 % výpočtového základu, výše takto sníženého důchodu však byla trvalá, nebylo

možné jej po dosažení důchodového věku přepočítat.

Podmínky pro přiznání předčasných starobních důchodů se v průběhu let měnily, stejně jako stanovení jejich výše. Nejdůležitějšími změnami byly:

● **Důchod podle § 30 zdp:**

- Od roku 1998 bylo možné přiznat předčasný starobní důchod kromě toho, že žadatel byl veden 180 dnů v evidenci uchazečů o zaměstnání, také v případě, že žadatel byl požívatelem částečného invalidního důchodu nebo po dobu 5 let invalidního důchodu, přičemž ten mu byl odňat. V případě odnětí invalidního důchodu bylo možné důchod přiznat i 5 let před dosažením důchodového věku.
- Od roku 2004 již nebylo možné přiznat tento důchod uchazečům vedeným 180 dnů v evidenci úřadu práce.
- Od roku 2010 bylo ustanovení § 30 zrušeno a není již možné přiznat předčasný starobní důchod, který by bylo možné po vzniku nároku na starobní důchod přepočítat.
- Odpočet tohoto typu důchodu činil do 30. 6. 2001 1 %, od 1. 7. 2001 činil 1,3 %.

● **Důchod podle § 31 zdp:**

- Od roku 1998 do roku 2001 bylo možné provést odpočet důchodu též o 0,3 % výpočtového základu v případě, že žadatel dosáhl již důchodového věku stanoveného před jeho postupným zvyšováním.
- Od roku 2001 se odpočet zvýšil na 0,9 % výpočtového základu.
- Od roku 2010 platil odpočet 0,9 % jen pro prvních 720 dnů před důchodovým věkem, od 721. dne do 3 let před důchodovým věkem byl odpočet již 1,5 %. Od roku 2010 je možné přiznat předčasný starobní důchod i déle než 3 roky před dosažením důchodového věku, podmínkou je však dosažení minimálního věku žadatele 60 let, pokud jeho důchodový věk činí alespoň 63 let.

- Od roku 2012 činí odpočet 0,9 % v období prvních 360 dnů před důchodovým věkem, 1,2 % v období od 361 do 720 dnů před důchodovým věkem a 1,5 % v období od 721. dne před dosažením důchodového věku.

Vývoj předčasných starobních důchodů

Z pohledu nositele pojištění jsou předčasně starobní důchody významnou částí agendy důchodového pojištění; nikoli zásadní meritorní specifičností, ale především svým rozsahem.

Pro názornost stavu a vývoje předčasných starobních důchodů a jeho jednotlivých typů jsou dále uvedeny statistické údaje ve formě tabulek a grafů s komentářem k uvedeným údajům.

Česká správa sociálního zabezpečení (dále také ČSSZ) v evidenci důchodů rozlišuje starobní důchody znakem „S, předčasně starobní důchody přiznané podle ustanovení § 30 zákona č. 155/1995 Sb. účinného do 31. 12. 2009 znakem „SD“ a předčasně starobní důchody přiznané podle ustanovení § 31 tohoto zákona znakem „ST“.

Předčasně starobní důchody přiznané před účinností zákona č. 155/1995 Sb. nejsou označovány zvláštním druhem důchodu, ale znakem „S“ s tím, že v evidenci důchodů jsou dále specifikovány jako předčasně důchody.

Předčasně důchody přiznané podle nařízení vlády č. 118/1988 Sb.

Jde o důchody, které byly přiznávány jen po omezenou dobu - od 1. 7. 1988 do 20. 3. 1994. Přiznávání těchto důchodů nebylo statisticky sledováno, takže není možné zjistit, kolik těchto důchodů bylo v daném časovém intervalu přiznáno. Evidence důchodů umožňuje poskytnout pouze údaje o důchodech vyplácených v současné době. K 1. 6. 2012 bylo vypláceno 59 623 důchodů, celkový počet přiznaných důchodů byl vyšší a postupně se snižuje z důvodu přirozeného poklesu (úmrtí důchodců).

Předčasně důchody přiznané podle zákona č. 39/1994 Sb.

Opět jde o důchody přiznávány po omezenou dobu, a to od 21. 3. 1994 do 31. 12. 1995. Tyto důchody byly v evidenci rozlišovány zvláštním znakem, ale protože je bylo možné přepočítat po dosažení důchodového věku, údaje v evidenci důchodů nejsou vypovídající. Navíc též platí, že počet takto přiznaných důchodů se snížil z důvodu úmrtí. Odhadujeme, že bylo přiznáno cca 10 tisíc těchto důchodů.

Důchody přiznané podle zákona č. 155/1995 Sb.

Důchody jsou v evidenci rozlišeny zvláštním druhem a od roku 1996 byly vytvářeny statistiky, které tyto důchody zohledňovaly.

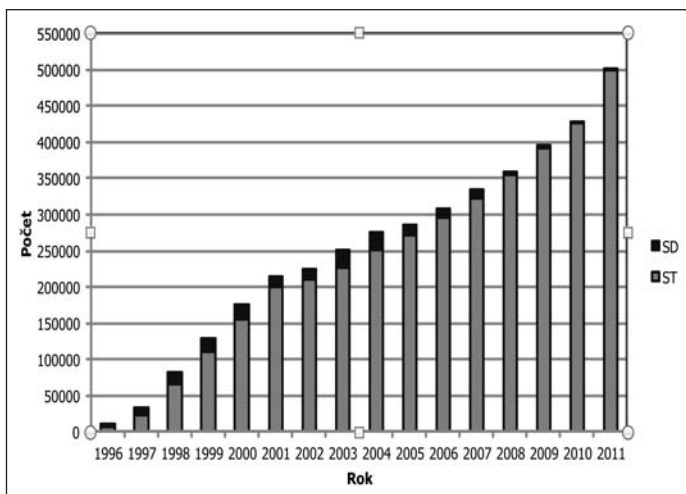
Celkový počet vyplácených předčasných starobních důchodů se průběžně zvyšuje, během 16 let účinnosti zákona o důchodovém pojištění se zvýšil na téměř půl milionu případů (graf č. 1).

Počet vyplácených důchodů SD kulminoval v roce 2003, kdy bylo vypláceno 26 tisíc důchodů a postupně se snižuje až na necelé 3 tisíce v roce 2011 (graf č. 2). Tento pokles je dán jednak skutečností, že tento typ důchodu není od roku 2010 již možné přiznat, a také tím, že po dosažení důchodového věku mají důchodci možnost zažádat si o přepočet důchodu (nově vypočítaný důchod již není snižován odpočtem). Zajímavé je též skokové navýšení těchto důchodů v roce 2003, protože od roku 2004 byl zrušen jeden z kvalifikovaných důvodů pro jeho přiznání; již nebylo možné přiznat důchody na základě skutečnosti, že byl občan veden 180 dnů v evidenci úřadu práce.

Důchody ST tvoří největší část vyplácených předčasných důchodů a je obdobně jako u důchodů SD možné evidovat nárůsty případů v určitých letech.

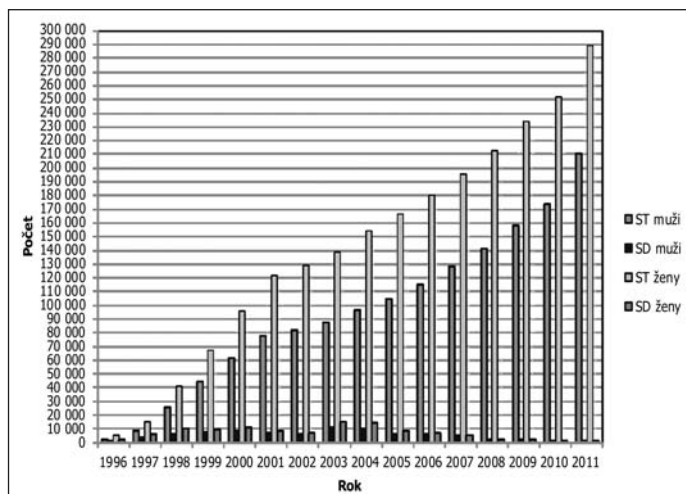
Výše předčasných důchodů narůstá obdobně jako výše ostatních druhů důcho-

Graf č. 1: Počet předčasných starobních důchodů vyplácených podle stavové statistiky vytvářené v jednotlivých letech

Zdroj: Interní materiály ČSSZ z let 1996–2011

Graf č. 2: Počet předčasných starobních důchodů vyplácených podle stavové statistiky vytvářené v jednotlivých letech dělených podle pohlaví

Zdroj: Interní materiály ČSSZ z let 1996–2011

Tabulka č. 1: Průměrná výše předčasných starobních důchodů v jednotlivých letech

Rok	Průměrná výše důchodu								
	Muži			Ženy			Celkem		
	ST	SD	Σ	ST	SD	Σ	ST	SD	Σ
1996	5 544	5 491	5 517	4 782	4 779	4 780	5 163	5 135	5 149
1997	6 157	5 949	6 053	5 336	5 247	5 291	5 746	5 598	5 672
1998	6 543	6 189	6 366	5 742	5 493	5 617	6 142	5 841	5 992
1999	6 835	6 480	6 657	5 972	5 678	5 825	6 403	6 079	6 241
2000	7 141	6 796	6 968	6 216	5 912	6 064	6 678	6 354	6 516
2001	7 606	7 300	7 453	6 602	6 252	6 427	7 104	6 776	6 940
2002	7 596	7 187	7 392	6 568	6 138	6 353	7 082	6 662	6 872
2003	7 839	7 513	7 676	6 738	6 343	6 541	7 288	6 928	7 108
2004	7 998	7 604	7 801	6 849	6 412	6 630	7 423	7 008	7 215
2005	8 459	8 041	8 250	7 238	6 755	6 997	7 849	7 398	7 623
2006	8 856	8 604	8 730	7 564	7 200	7 382	8 210	7 902	8 056
2007	9 412	9 128	9 270	8 020	7 660	7 840	8 716	8 394	8 555
2008	10 308	9 801	10 054	8 837	8 247	8 542	9 572	9 024	9 298
2009	10 743	10 186	10 465	9 180	8 437	8 808	9 961	9 312	9 636
2010	10 828	10 224	10 526	9 225	8 449	8 837	10 026	9 336	9 681
2011	11 335	10 641	10 988	9 646	8 743	9 194	10 491	9 692	10 091

Zdroj: Interní materiály ČSSZ z let 1996–2011

dů v závislosti na úpravách redukčních hranic pro výpočet důchodů a kopíruje růst inflace a mezd (tabulka č. 1).

Důchody SD jsou v průměru o několik set nižší než trvale krácené důchody ST. Důvodem jsou vyšší odpočty v minulosti (1–1,3 % u SD oproti 0,3–0,9 % u ST) a možnost přiznat důchod až 5 let před dosažením důchodového věku.

Důchodci, jimž byl v minulosti přiznán předčasný důchod, již ve většině případů dosáhli důchodového věku. Důchod ST ovšem nelze přepočítat a zůstane trvale krácen. Z dostupných statistických údajů nelze tedy zjistit, o kolik roků nebo měsíců před dosažením důchodového věku odchází občané do předčasněho starobního důchodu. Pouze věk poživatelů předčasných důchodů vyplácených v roce 1996, uvedený v grafu č. 3, tedy v prvním roce účinnosti zákona o důchodovém pojištění,

nese informaci, kolik roků zbývalo žadatelům o předčasný důchod do dosažení důchodového věku - u mužů 2 roky u žen 2–3 roky.

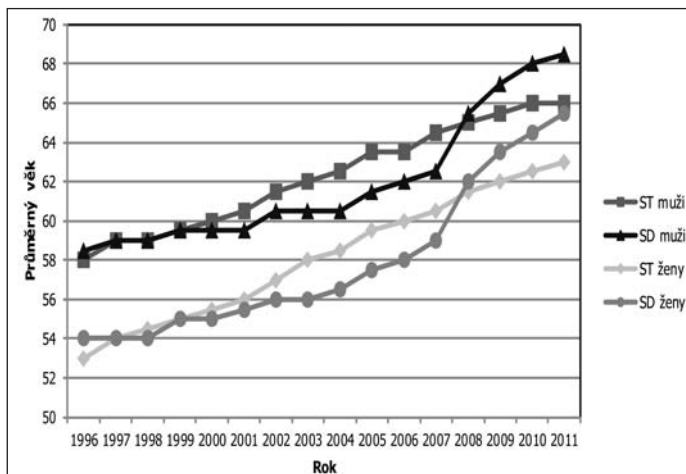
Statistika v tabulce č. 2 byla získána speciálním výběrem z evidence důchodů, takže na rozdíl od předchozích statistik, které zachycují stav k určitému datu v daném roce, je zde uveden skutečný počet v současnosti vyplácených důchodů podle jednotlivých roků přiznání. Rozdíly v počtech mezi touto tabulkou a grafem č. 2 nebo tabulkou č. 4 vyplývají z toho, že stavové statistiky jsou zpracovány k určitému datu a nejsou v nich uvedeny případy, které se do evidence dostaly později nebo naopak z evidence byly vymazány z důvodu úmrtí nebo přepočtu na řádný starobní důchod (u důchodů SD).

Tabulka č. 2 velmi názorně u důchodů ST ukazuje, že počet přiznaných důchodů

v jednotlivých letech je reakcí na právní úpravu předčasných starobních důchodů nebo důchodů obecně. V letech po legislativní úpravě, která má příznivý finanční efekt pro důchodce nebo v letech předcházejících právní úpravě, která není pro pojištěnce výhodná, počet přiznávaných důchodů skokově narůstá.

Např. v letech 1998–2000 byla účinná právní úprava, která umožňovala nižší procentní odpočty důchodů, v roce 2010 se zvýšily odpočty u předčasných důchodů (navýšil se počet přiznaných důchodů v roce 2009). V září roku 2011 nabyla účinnosti právní úprava, která byla finančně nevýhodná pro občany s nižšími a středními příjmy (novelizace zákona o důchodovém pojištění reagovala především na nález Ústavního soudu, kterým bylo dnem 30. 9. 2011 v zdp zrušeno ustanovení o výpočtovém základu pro vyměřování důchodů, a dále obsahova-

Graf č. 3: Průměrný věk poživatelů předčasných důchodů v jednotlivých letech

Zdroj: Interní materiály ČSSZ z let 1996–2011

Tabulka č. 2: Aktuální statistika z evidence důchodů - počet vyplácených ST a SD podle data přiznání

Rok	ST	SD	Σ
1996	8 451	455	8 906
1997	26 030	331	26 361
1998	24 768	281	25 049
1999	38 604	216	38 820
2000	52 363	181	52 544
2001	24 464	103	24 567
2002	11 098	198	11 296
2003	15 623	423	16 046
2004	24 628	146	24 774
2005	22 567	194	22 761
2006	26 953	271	27 224
2007	28 771	70	28 841
2008	34 294	5	34 299
2009	50 173	0	50 173
2010	31 787	0	31 787
2011	83 960	0	83 960

Zdroj: Interní materiály ČSSZ z let 1996–2011

Tabulka č. 3: Porovnání počtu vyplácených předčasných důchodů a všech starobních důchodů

Rok	Počet				%
	ST	SD	Σ	Všechny S	
1996	7 235	3 568	10 803	1 796 998	0,60
1997	23 407	10 084	33 491	1 802 664	1,86
1998	66 153	16 349	82 502	1 848 639	4,46
1999	110 885	17 641	128 526	1 879 883	6,84
2000	156 420	19 289	175 709	1 906 759	9,22
2001	199 528	15 744	215 272	1 922 772	11,20
2002	210 960	13 191	224 151	1 907 830	11,75
2003	225 933	26 144	252 077	1 914 219	13,17
2004	250 683	24 372	275 055	1 944 915	14,14
2005	270 892	14 297	285 189	1 961 870	14,54
2006	295 328	13 737	309 065	1 995 350	15,49
2007	323 263	10 620	333 883	2 028 865	16,46
2008	354 415	4 388	358 803	2 066 005	17,37
2009	391 734	3 473	395 207	2 108 368	18,74
2010	425 168	3 227	428 395	2 260 032	18,96
2011	498 803	2 986	501 789	2 340 147	21,44

Zdroj: Interní materiály ČSSZ z let 1996–2011

la některé další změny, zejména změnu některých ustanovení a parametrů za účelem udržitelnosti důchodového systému v budoucnu. Tito občané hromadně odcházeli do předčasného starobního důchodu, aniž by vyčkali na dosažení důchodového věku, nebo se rozhodli pro dřívější odchod do předčasného starobního důchodu, než původně zamýšleli.

Někteří občané volili také přiznání předčasného starobního důchodu před 30. 9. 2011, aby jim byl důchod vypočítán s přihlédnutím k výhodnějším redukčním hranicím, a byli dále zaměstnáni. Jelikož předčasný starobní důchod nelze vyplácet v případě, že poživatel tohoto důchodu ještě nedosáhl důchodového věku a vykonává činnost, která zakládá účast na důchodovém pojištění, byla výplata těchto důchodů zastavena nebo nebyla vůbec zahájena. Dobu výkonu takové činnosti lze započítat jako

dobu pojištění a za tuto dobu nebude předčasný důchod ani krácen. Takových případů eviduje ČSSZ v současné době 2538.

Z tabulky č. 3 vyplývá, že předčasné důchody tvoří již více než jednu pětinu celkového počtu starobních důchodů a možnost odchodu do důchodu před dosažením důchodového věku využívá stále více občanů, ať již z důvodů obtížného uplatnění na pracovním trhu nebo z důvodů zdravotních (příčemž zdravotní stav není nepříznivý natolik, aby se stal pojištěnec invalidním a měl nárok na invalidní důchod), případně z jiných příčin (např. též nevýhodná budoucí legislativa).

Účelem srovnávací tabulky č. 4 je především informovat o procentním zastoupení přiznaných předčasných důchodů na celkovém počtu přiznaných starobních důchodů v jednotlivých letech. Opět je patrné, že procentní zastoupení předčas-

Tabulka č. 4: Počet přiznaných předčasných důchodů a všech starobních důchodů v jednotlivých letech

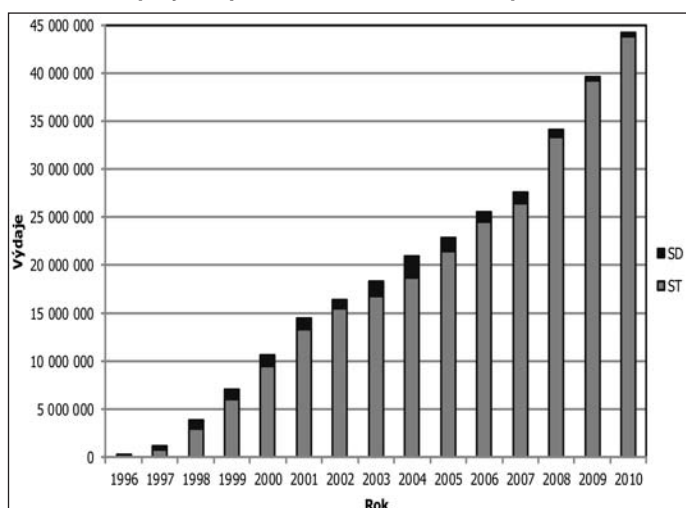
Rok	Počet				%
	ST	SD	Σ	Všechny S	
1996	7 258	3 610	10 868	60 614	17,93
1997	16 360	7 958	24 318	81 789	29,73
1998	43 205	12 330	55 535	115 610	48,04
1999	45 853	12 075	57 928	110 259	52,54
2000	46 966	10 085	57 051	96 894	58,88
2001	44 744	6 576	51 320	88 779	57,81
2002	13 103	7 119	20 222	60 383	33,49
2003	17 472	20 760	38 232	88 988	42,96
2004	27 194	11 453	38 647	103 534	37,33
2005	23 202	5 394	28 596	91 409	31,28
2006	27 864	7 015	34 879	104 955	33,23
2007	31 811	3 358	35 169	105 550	33,32
2008	35 461	413	35 874	109 559	32,74
2009	42 243	2	42 245	115 861	36,46
2010	39 422	1	39 423	128 116	30,77
2011	80 373	1	80 374	164 857	48,75

Zdroj: Interní materiály ČSSZ z let 1996–2011

ných důchodů se zvyšovalo zejména v letech přecházejících účinnosti legislativních změn, které měly negativní dopad do výše přiznávaného důchodu.

V souvislosti se zvyšujícím se počtem předčasných starobních důchodů se zvyšují i výdaje na tyto důchody (graf č. 4). Je nutné si ovšem uvědomit, že průběžně narůstá výše všech důchodů a i pokud by se počet předčasných starobních důchodů nezvyšoval, výdaje by přesto narůstaly (tabulka č. 5). Dále nelze opomenout fakt, že poživatelé převážně většiny vyplácených předčasných důchodů již dosáhli důchodového věku (graf č. 3) a byl by jim přiznán „řádný“ starobní důchod, a to dokonce ve vyšší výši, než je důchod předčasný. Výsledky matematické analýzy této problematiky ve smyslu vývoje zatížení důchodového účtu předčasnými důchody by možná byly překvapivé.

Graf č. 4: Výdaje na předčasné starobní důchody (v tis. Kč)

Zdroj: Interní materiály ČSSZ z let 1996–2011

Tabulka č. 5: Výdaje na předčasné starobní důchody a starobní důchody (v tis. Kč)

Rok	ST	SD	Σ	Celkem S
1996	116 895	49 182	166 077	85 063 170
1997	824 940	380 372	1 205 312	104 198 248
1998	2 994 763	824 201	3 818 964	114 605 484
1999	5 990 705	1 112 012	7 102 717	123 666 158
2000	9 458 098	1 250 403	10 708 501	130 932 093
2001	13 323 415	1 171 736	14 495 151	140 656 510
2002	15 480 137	924 450	16 404 587	150 772 339
2003	16 818 120	1 471 798	18 289 918	156 272 738
2004	18 687 548	2 180 038	20 867 586	163 025 907
2005	21 481 034	1 381 900	22 862 934	175 668 780
2006	24 472 189	1 050 777	25 522 966	188 948 637
2007	26 371 611	1 160 869	27 532 480	203 932 710
2008	33 343 692	720 821	34 064 513	222 104 621
2009	39 279 444	361 410	39 640 854	243 636 373
2010	43 856 755	328 527	44 185 282	265 985 460

Zdroj: Interní materiály ČSSZ z let 1996–2011

Závěr

Priznání předčasného starobního důchodu je v souvislosti se zvyšujícím se důchodovým věkem stále více využívanou možností řešení důchodových nároků občany. Starobní důchody před dosažením důchodového věku, resp. jejich obdoba, jsou využívány i v ostatních státech Evropské unie. Odchodem do předčasného starobního důchodu mohou občané uspokojivě řešit svou finanční i pracovní situaci, na druhé straně procentní

výměra předčasných starobních důchodů může být až o téměř 16 % nižší než procentní výměra důchodu při dosažení důchodového věku a v budoucnu se tyto občany mohou dostat do finanční tísně.

Razantní navýšení těchto důchodů v některých letech svědčí o tom, že občané mají dostatečné znalosti o právní úpravě důchodové oblasti, a to jak stávající, tak i budoucí, a reagují vcelku adekvátně na novou legislativu.

Literatura:

- Důvodová zpráva k zákonu č. 155/1995 Sb. [online] 18. 1. 1995 [cit. 20. 6. 2012]. Dostupné z <aspi.cssz.cz>. Interní materiály ČSSZ z let 1996 - 2011.
 Nařízení vlády ČSSR č.118/1988 Sb., o mimořádném poskytování starobního důchodu, ve znění pozdějších předpisů.
 Zákon č. 39/1994 Sb., o předčasném poskytování starobního důchodu a o změně zákonů na úseku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.
 Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.
Autor je ústředním ředitelem ČSSZ.

Ke změnám v penzijním připojištění a doplňkovému penzijnímu spoření

Martin Holub

V tomto článku přinášíme přehled změn v penzijním připojištění, které zavádí zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření. Završíme tak přehled změn v oblasti důchodového zabezpečení, které jsme přinesli v čísle 4/2011 (změny po tzv. malé důchodové reformě) a v čísle 3/2012 (změny po tzv. velké důchodové reformě).

Od roku 1994 mají občané ČR na základě zákona č. 42/1994 Sb. možnost účastnit se penzijního připojištění se státním příspěvkem, které je v terminologii důchodového zabezpečení vnímáno jako třetí pilíř. V rámci důchodové reformy v České republice byly učiněny 3 zásadní kroky, které mění systém důchodového zabezpečení. Vedle takzvané „malé“ a „velké“ důchodové reformy došlo i ke změnám v rámci systému penzijního připojištění se státním příspěvkem, a to přijetím zákona č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření.

Přijetí tohoto zákona znamená pro občany zavedení nového systému doplňkového penzijního spoření, které je v základních principech podobné stávajícímu penzijnímu připojištění se státním příspěvkem, do kterého však již nebude po 30. listopadu 2012 umožněno nově vstoupit.

Tabulka č. 1: Výše státního příspěvku v systému penzijního připojištění a v systému doplňkového penzijního spoření

výše příspěvku účastníka (v Kč)	výše státního příspěvku* (v Kč)	
	v roce 2012	v roce 2013
100	50	0
200	90	0
300	120	90
400	140	110
500	150	130
600	150	150
700	150	170
800	150	190
900	150	210
1000+	150	230

* v roce 2012 výše státního příspěvku v systému penzijního připojištění, v roce 2013 výše státního příspěvku v systému penzijního připojištění i v systému doplňkového penzijního spoření

pit. Systém penzijního připojištění se státním příspěvkem však nezanikne, stávajícím účastníkům bude ponechána možnost v něm nadále zůstat – jejich dosud naspouštěné prostředky budou převedeny do tzv. transformačního fondu, ve kterém bude majetek akcionářů fondů oddělen od majetku účastníků penzijního připojištění.

Od roku 2013 však začnou pro účastníky systému penzijního připojištění platit nová pravidla pro poskytování státních příspěvků, která budou totožná s pravidly pro státní příspěvky v doplňkovém penzijním spoření. Penzijní společnost, která bude provozovat transformační fond, bude mít nově nárok na úplatu za správu tohoto fondu.

Doplňkové penzijní spoření

Účast v novém systému doplňkového penzijního spoření bude umožněna (stejně jako dosud v systému penzijního připojištění) osobám starším 18 let a nebude vázána na výdělečnou činnost účastníka ani podmíněna dalšími požadavky (jak tomu bylo dosud v systému penzijního připojištění – např. nutností účasti v základním důchodovém pojištění či účasti na veřejném zdravotním pojištění). Podmínka účasti v základním důchodovém pojištění, pobírání důchodu ze základního důchodového pojištění či účasti na veřejném zdravotním pojištění bude vyžadována při posouzení nároku na státní příspěvek. Účastníkem doplňkového penzijního spoření bude moci být i osoba, která je účastna důchodového spoření. Účast na doplňkovém penzijním spoření je podmíněna uzavřením smlouvy s penzijní společností.

Doplňkové penzijní spoření budou provozovat penzijní společnosti, které budou k provozování potřebovat licenci udělovanou Českou národní bankou. Účastník doplňkového penzijního spoření bude platit penzijní společnosti pravidelné příspěvky, jejichž výše je stanovena minimál-

ně na 100 Kč měsíčně. Stejně jako v systému penzijního připojištění se státním příspěvkem bude i v systému doplňkového penzijního spoření náležet účastníkovi státní příspěvek, který bude vázán na vlastní příspěvek účastníka. Státní příspěvek bude náležet při minimálním vkladu účastníka ve výši 300 Kč a bude činit 90 Kč. Dále bude státní příspěvek odstupňován a nejvyšší státní příspěvek ve výši 230 Kč bude náležet ke vkladu účastníka 1000 Kč. Státní příspěvek bude náležet pouze účastníkovi s trvalým pobytem na území ČR, členského státu EU nebo EHP. Příspěvky účastníka jsou i nadále daňově zvýhodněny – účastník si může od daňového základu odečíst roční zaplacené příspěvky ve výši až 12 000 Kč (pokud výše jeho příspěvků byla vyšší nežli 12 000 Kč). Stát tedy podporuje doplňkové penzijní spoření dvěma způsoby – příspěvky účastníka ve výši 3600–12 000 Kč ročně jsou doplněny státním příspěvkem a příspěvky ve výši 12 000 Kč–24 000 Kč je možno odečíst z daňového základu. Výši příspěvku před a po účinnosti zákona o doplňkovém penzijním spoření ilustruje tabulka č. 1.

Za účastníka může platit příspěvek účastníka nebo jeho část zaměstnavatel, pokud s tím účastník souhlasí. K příspěvku zaměstnavatele se však neposkytuje státní příspěvek. Účastník je povinen tuto skutečnost předem písemně oznámit penzijní společnosti.

Prostředky účastníka pak penzijní společnost umísťuje do účastnických fondů, a to na základě přání účastníka, který si může na základě svého vztahu k riziku zvolit vlastní investiční strategii. Každá penzijní společnost musí zřídit povinně konzervativní fond, ostatní účastnické fondy pak jsou podobné důchodovým fondům v systému důchodového spoření (bližší viz Fórum 3/2012). Majetek v účastnických fondech je oddělen od majetku penzijní společnosti.